

Шеленкова І. М.,
старший викладач кафедри українознавства і мовної підготовки
іноземних громадян
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця

ДИНАМІЧНІ ПРОЦЕСИ МОВНОЇ МОДИ СТУДЕНТСЬКОГО СОЦІУМУ

Анотація. У статті розглянуто особливості динамічних процесів у мові студентських робіт, вивчено мову студентського соціуму, проаналізовано мовну динаміку, висвітлено загальні тенденції змін у мові студентських робіт, що обумовлені впливом на тексти мовної політики, мовної моди і процесів глобалізації лексики.

Ключові слова: мовна динаміка, мова студентського соціуму, розмовна мова, інтернет-комунікації, писемний текст, мовна мода.

Постановка проблеми. Одним із центральних у сучасній лінгвістиці є питання про мовну мінливість і варіативність. На сьогодні спостерігається трансформація не в самій мові, а в її вживанні, стираються межі між різними її формами. Студентський соціум є тим полем, на якому проявляється свобода слова як свобода мови.

Особливо помітна тенденція проникнення мовних одиниць, що знаходяться на периферії загальнонаціональної мови, у загальне вживання, формується новий стиль спілкування, який характеризується свободою вибору мовленнєвих засобів. Елементи розмовної мови, мови вулиці стають актуальними при створенні текстів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Іntenсивне вивчення мови ведеться багато десятиліть. Різні сторони цього об'єкта висвітлені в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених. Теоретико-методологічною основою цієї роботи є декілька груп досліджень, у яких: окреслюється поняття тексту як об'єкта дослідження: М. Бахтін [2, с. 365], Л. Лосєва [5, с. 17]; розглядаються проблеми лінгвістичного аналізу тексту: І. Кочан [4], О. Анісімова [1], Ю. Сорокін [6, с. 61–73]; аналізуються напрями функціональної стилістики і стилістики тексту: Н. Валгіна [3].

Текст, як об'єкт лінгвістичного аналізу, був завжди пріоритетним у науковців. У другій половині ХХ ст. текст досліджували такі відомі вчені, як В. Виноградов і Л. Щерба.

Учені зверталися переважно до художнього тексту, аналізували деякі аспекти творів окремих письменників. Так з'явилися словники мови письменників: «Словник мови Тараса Шевченка» (1964), «Словник мови Г. Квітки-Основ'яненка» (1970–1979).

Сьогодні актуальною є мова сучасних письменників. Так, Н. Сологуб досліджує мову І. Багряного й О. Гончара, Л. Ставицька – мову М. Бажана, Л. Костенко і М. Хвильового.

В українському мовознавстві вперше лінгвістичний аналіз тексту почали розглядати як окрему дисципліну в 70-х рр. ХХ ст., а сьогодні ця дисципліна має свою теоретичну основу й сучасний розвиток.

У статті ми будемо дотримуватися класифікації текстів, яку наводить І. Кочан [4, с. 49–52]: за формою мовленнєвої презентабельності: усні, письмові; за емоційністю мовлення: неофіційні тексти, офіційні тексти, нейтральні; за стилем і жанрами: наукові (статті, доповіді, виступи), інфор-

маційно-публіцистичні (стаття, огляд); за прагматичними функціями: наукові (стаття, огляд, повідомлення), інформативно-оцінні (виступ, доповідь), оцінно-інструктивні (офіційно-ділові: відгуки, побажання).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність дослідження обумовлена, по-перше, значущістю вивчення мовної мінливості та варіативності у ті періоди лінгвістики, що характеризуються демократизацією суспільства; по-друге, недостатнім вивченням мови студентського соціуму, що позначають загальні тенденції розхитування меж мовної норми і активізації одиниць периферії загальнонаціональної мови.

Об'єкт дослідження – мова робіт (виступи, тези, статті, наукові роботи) студентів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (ХНЕУ імені Семена Кузнеця).

Безпосереднім предметом вивчення є особливості динамічних процесів у мові студентських робіт за двома синхронними зрізами (2000–2010 рр. і 2010–2018 рр.).

В основу роботи покладена така гіпотеза: студентські роботи відображають мовну динаміку, яка виявляється в стилістичних трансформаціях, виході лексики обмежених сфер вживання за їх межі, тенденціях розвитку способів словотворення.

Метою статті є вирішення таких завдань: визначити специфіку написання студентами тексту (виступи, тези, статті, наукові роботи); виявити динаміку використання лінгвістичних засобів; позначити тенденції стилістичних трансформацій у текстах, що відображають динаміку вживання елементів розмовної мови і засобів інтернет-комунікації; виявити кількісні та якісні зміни у вживанні лексики.

У дослідженні використовувалися такі методи: загальнонауковий описовий метод (класифікація, інтерпретація й узагальнення), лінгвістичні методи компонентного і контекстуального аналізу, метод первинної статистичної обробки матеріалу.

Виклад основного матеріалу. Аналіз динамічних процесів у мові студентських робіт різних років потребував у деяких випадках порівняльного методу.

Теоретична цінність роботи полягає в тому, що вона здійснює певний внесок у вивчення деяких проблем лінгвістики, соціолінгвістики і функціональної стилістики.

Наведені в статті дані про мовні зміни в текстах студентських робіт, по-перше, сприяють системному висвітленню проблеми стирання меж між живою розмовною мовою, інтернет-комунікацією і писемним текстом, що робить внесок щодо дослідження проблеми взаємодії мовних засобів периферійної сфери і літературної форми будь-якої сучасної мови; по-друге, демонструють особливості впливу на розглянуті динамічні процеси мовної моди і мовної політики.

За одиницю аналізу було взято студентські роботи економічного профілю (виступи, тези, наукові роботи), що містили мовні одиниці, які знаходяться на межі або за межами літературної мови.

1) у способі подачі інформації та манері викладу в текстах студентських робіт спостерігаються лінгвістична варіативність і динаміка мовних процесів;

2) елементи розмовної мови в текстах студентських робіт представлені на всіх мовних рівнях:

– фонетичному (письмова фіксація редукції голосних і спрощення групи приголосних, випадання частини слів і словосполук);

– лексичному (функціонування просторічних та інвективних одиниць);

– морфологічному (використання розмовних способів словотворення);

– синтаксичному (вживання простих і незавершених речень).

Частотність використання елементів розмовної мови неоднорідна за двома синхронними зрізами: передача особливостей вимови на письмі характерна для першого синхронного зрізу, а використання просторічних і інвективних одиниць – для другого;

3) вплив інтернет-комунікації на мову студентського соціуму. До найбільш активних одиниць, що запозичені з інтернет-комунікації, належать:

– емотикони (знаки-замінники вербального вираження емоцій автора);

– орфоарт (навмисне орфографічне спотворення лексичних одиниць);

– комп'ютерні жаргонізми: *адмін – системний адміністратор; вінт, вінчестер, хард – жорсткий диск; дрова – драйвери; коцаний – побитий, потолочений; метр – мегабайт; пруфлінк – інтернет-посилання на сторінку з підтвердженням сказаного.*

Виявлена динаміка їх вживання неоднорідна: орфоарт і емотикони стають менш частотними, порівняно з комп'ютерними жаргонізмами;

4) до слів, що не кодифікують, і виразів, зафіксованих у текстах студентських робіт, належать вже існуючі (жаргонізми) і потенційні одиниці (оказіоналізми).

Жаргонізми виконують номінативну (за відсутності еквівалента в мові), пароліні (для позначення приналежності до свого кола) і емоційно-експресивні функції: *круто (дуже добре, цілком пристойно, чудово); стрьомно (страшно, небезпечно); глюк (технічна неполадка, збій в роботі комп'ютера).*

Оказіональні слова, що умовно розділяються на слова, створені без порушення структури (потенційні слова), і слова, утворені з порушенням структури (оказіоналізми), виконують номінативну, фатичну (беззмстовну) і емоційно-експресивну функції: *не гальмує – снікерсує.*

За останні роки в текстах студентських робіт відбулося зменшення кількісних показників вживання жаргонізмів і оказіоналізмів;

5) запозичення неоднорідні за структурою і способом подання в тексті:

– одиниці із збереженням графіки оригіналу, що іноді мають україномовний еквівалент;

– найбільш частотні запозичення англійського походження, що пояснюються зростаючою роллю англійської мови у світі: *крейзі (божевільний) є прямим запозиченням із англійської crazy зі збереженням значення; намі – party – вечірка.*

Запозичення виконують номінативну, емоційно-експресивну і фатичну (беззмстовну) функції.

Запозичення здебільшого відтворюються графікою мови-джерела: *fata morgana, nota bene*, хоча можлива й передача українськими літерами: *гені енд, віва*.

У наведених прикладах проглядаються загальні тенденції змін у мові студентських робіт, що обумовлені впливом на тексти мовної політики, мовної моди і процесів глобалізації лексики.

Так, досліджуючи питання віднесення конкретного слова до сфери саме економічної термінології, в окремих випадках виходили саме з контексту. Використання терміну в одному ряду з іншими економічними термінами в економічному контексті є достатнім для того, щоб вважати дане слово за термін економічної сфери.

Крім того, у роботі розглядаються терміни таких дотичних з економікою науково-практичних напрямів, як менеджмент і маркетинг, оскільки вони тісно переплітаються зі сферою економіки та доповнюють її термінологію.

Під час дослідження економічних термінів було виявлено, що в процесі функціонування вони виходять за межі мови і можуть обростати синонімами, які також не можна розглядати у відриві від вказаних термінів. Тому що ці слова-синоніми – результат існування термінів у мові, а тому вони є своєрідною частиною економічної терміносистеми.

Значну частину економічної термінології сучасної української мови становлять запозичення, які мають характер частих вкраплень. Причому здебільшого це слова, що прийшли з американського варіанту англійської мови.

У науковій літературі термін «англіцизм» розуміють у двох значеннях. У вузькому – це тільки відвічно англійське слово, слово або зворот мови, запозичені з англійської мови; у широкому розумінні – до групи англіцизмів включені слова з американського, австралійського та інших варіантів англійської мови.

На нашу думку, під англіцизмами розуміються не тільки споконвічно англійські слова, але й запозичення лексичних одиниць з інших варіантів англійської мови.

Аналізуючи загальноекономічні терміни, зрозуміли, що нові терміни зустрічаються вкрай рідко, а терміни, що цікавлять нас, відносяться більше до суспільного життя, ніж до економічного.

Аналізуючи стиль студентських робіт, найчастіше зафіксовано випадки поєднання економічного терміна з такими лексичними групами:

– економічний термін і сленг або жаргон: *відкати у доларах;*

– економічний термін і розмовна, просторічна лексика: *ворожі долари;*

– економічний термін і діалектна лексика: *гривня потребує копняка;*

– економічний термін з емоційно-оцінним контекстом: *економічний індекс задоволення;*

– економічний термін і фразеологічний вислів: *залатати дірки в бюджеті;*

– економічний термін і рекламний слоган: *гривня – непоторний стійкий курс.*

Під впливом розмовної мови у студентських роботах досить часто використання простих і неповних речень. Характерні також випадки використання такого способу мовленевого оформлення, як речення кількома комунікативними одиницями – фразами (парцеляція), що є природним явищем розмовної мови

Динаміка на синтаксичному рівні досить складно простежується, оскільки використання тих або інших синтаксичних конструкцій залежить переважно від перлокутивного ефекту, до якого прагне студент при написанні роботи або під час виступу.

Мовні зміни виявляються у використанні одиниць, що не кодифікують, до яких відносяться жаргонізми і арготизми як такі, що вже існують в загальнонаціональній мові, і оказіоналізми як потенційні.

Серед жаргонізмів ми виділяємо одиниці загального і спеціального жаргонів, які розрізняються за ступенем «зрозумілості» для широкого загалу: *фак – факультет, бомба – шпаргалка, плавати – невпевнено відповідати, драти – списувати*.

Новоутворення в студентських роботах виконують певні функції: номінативну й емоційно-експресивну. Наприклад, для вираження подиву одні використовують слова: *я в шоке*, для інших більш характерними є слова: *я в трансі; ти шо гониш*.

Отже, аналізуючи мову студентських робіт, ми вбачаємо такі взаємозв'язок і взаємопроникнення професійної лексики у студентський соціум, як:

– професіоналізми, тобто слова й словосполучення, які вказують на економічне поняття, але повністю не розкривають його суті, є зрозумілими здебільшого для фахівців: *гарячі гроші; дешеві кредити*.

– нормативні терміни, тобто слова, що позначають спеціальні поняття й відповідають усім вимогам до національних і запозичених термінів: *сукупний дохід; реструктуризація боргу*;

– жаргонізми, що є периферією термінологічної лексики, яка вживається лише в усному мовленні й нормативно не закріплюється словниками: *бакси – долари; бабло – гроші*.

Можна виділити декілька груп метафоричного використання лексем: метафоричне поєднання частин людського тіла та економічного терміна: *рука економіки*; метафоричне поєднання елементів інтер'єру і будівництва та економічного терміна: *еконічна ніша; економічний коридор*; метафоричне поєднання медичної лексики та економічного терміна: *економічне здоров'я; грошова депресія*; метафоричне поєднання лексем побуту та економічного терміна: *грошовий кошик*; метафоричне поєднання спортивної лексики та економічного терміна: *доларовий рекорд*.

Аналіз показав істотний вплив на стиль студентських робіт розмовної мови та інтернет-комунікації. Спостерігається збільшення використання просторічних одиниць у середньому в півтора рази в першій групі, у другій групі – зміни менш помітні. Проте можна говорити про зростаючу роль просторіч при виступах. Характерна особливість сучасного українського просторіччя – наявність русизмів типу: *временно, постоянно*. Для просторіччя характерні фамільярні слова: *дрихнути (спати)*.

Висновки і пропозиції. Розглянутий матеріал дозволяє визначити динамічні процеси в мові студентських робіт, оскільки саме в них актуалізуються ті мовні засоби, що функціонують у повсякденному спілкуванні молодих людей, мова яких відображає мовну моду, мовний смак покоління.

Цільова аудиторія представлена молодими людьми віком 16–18 років, коли відбувається самоідентифікація людини, пов'язана з активним навчанням, що характеризується освоєнням професії, першим досвідом роботи й адаптації в суспільстві.

З позиції лінгвістики тексту студентські роботи (виступи, тези, наукові роботи) подані як гіпертексти з великою кількістю невербального компоненту, що відображають сучасні тенденції щодо збільшення невербального компоненту за рахунок вербального.

Проаналізований матеріал показав, що мова студентських робіт може бути досліджена як цінне джерело інформації про мовну динаміку: стилістичну трансформацію, можливості виходу лексики обмежених сфер вживання за їх межі, тенденції розвитку способів словотворення. Наведені дані показують вплив на мову студентських робіт мовної політики, мовної моди певного періоду та процесів глобалізації мови.

Література:

1. Анисимова Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолизованных текстов): учеб. пособие для студ. фак. иностр. яз. вузов. М.: Издательский центр «Академия», 2003. 128 с.
2. Бахтин М. Эстетика словесного творчества. М.: Искусство, 1979, 424 с.
3. Валгина Н. Теория текста. М.: Логос. 2003. 173 с.
4. Кочан І. Лінгвістичний аналіз тексту: навч. посібник. 2-ге вид., перероб і доп. К.: Знання, 2008. 423 с.
5. Лосева Л. Как строится текст: пособие для учителей. М.: Просвещение, 1980. 96 с.
6. Сорокин Ю. Текст: цельность, связность, эмотивность / Аспекты общей и частной лингвистической теории текста. М., 1982. С. 61–73.
7. Чередниченко І. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. К., 1962. 490 с.

Шелепкова И. Н. Динамические процессы языковой моды студенческого социума

Аннотация. В статье рассмотрены особенности динамических процессов в языке студенческих работ, изучен язык студенческого социума, проанализирована языковая динамика, отражены общие тенденции изменений в языке студенческих работ, обусловленные влиянием на тексты языковой политики, языковой моды и процессов глобализации лексики.

Ключевые слова: языковая динамика, язык студенческого социума, разговорный язык, интернет-коммуникации, письменный текст, языковая мода.

Shelepko I. M. Dynamic processes of language fashion in student's society

Summary. The features of dynamic processes in language of student's works are considered in the article; language in student's society is learned; language dynamics is analysed; the general tendencies of changes in language of student's works caused by influence on texts of language policy, language fashion and processes in globalization of lexicon are reflected.

Key words: language dynamics, language of student's society, spoken language, Internet communications, written text, language fashion.